

более часто встречается в английских УС по сравнению с русскими и немецкими (*as green as grass*).

Языковое и лингвокультурологическое своеобразие русских, английских и немецких УС обусловлено различием структур данных языков и психологическими особенностями народов. Лингвокультурологическое своеобразие УС отражает своеобразие истории отдельного народа, его занятий, бытового уклада и духовных представлений.

ПРЫЁМЫ РЭАЛІЗАЦЫІ АСНОЎНЫХ ПРЫНЦЫПАЎ ПРАЦЫ НАД ІНТАНАЦЫЙНЫМ АСПЕКТАМ МАЎЛЕННЯ СТАРШАКЛАСНІКАЎ

А. П. Літвінава

Навуковы кіраўнік – к.пед.н., дацэнт *І. У. Таяноўская*
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

У межах узмацнення камунікатыўна-дзеяснай арыентацыі навучання мове асаблівую ролю адыгрываюць тыя кірункі працы, якія садзейнічаюць ўдасканаленню ўспрымання і стварэння тэкстаў ва ўсёй паўнаце і канкрэтыцы іх увасаблення. На аптымізацыю прасадычнай абалонкі выказванняў школьнікаў разлічана абагульненне звестак пра інтанацыйныя сродкі маўлення, запланаванае згодна з праграмамі і падручнікамі па беларускай мове ў 10–11 кл. Далейшы разгляд асноўных канцэптualaльных падыходаў да засваення старшакласнікамі асаблівасцей маўленчай інтанацыі ва ўзаемасувязі з асобнымі тыпамі практыкаванняў грунтуецца на выніках навучальнага эксперыменту, які праводзіўся намі ў СШ № 4 г. Мінска.

Ажыццяўленне прынцыпу комплекснага навучання інтанацыі праз адпрацоўку яе элементаў накіроўваецца апарай на складанне логіка-структурнай схемы, што адлюстроўвае галоўныя інтанацыйныя сродкі. Паступальна ўжываюцца віды практыкаванняў, звязаныя з рознымі кампанентамі інтанацыі: прыдумванне сказаў, якія здольны змяніць сэнс у залежнасці ад пастаноўкі паўзы; чытанне фрагментаў, пабудаваных на фігуры градацыі, з дынамічным размеркаваннем сілы голасу; вымярэнне сярэдняга індывідуальнага тэмпу вымаўлення і яго карэкцыя пры дапамозе тэкстаў з разважальна-філасофскім сэнсам (запавольванне) альбо сюжэтна-прыгодніцкім зместам (паскарэнне); агучванне адной і той жа фразы-выгуку з рознай эмацыянальнай гамай пры працы над тонамі і інш. Прынцып навучання інтанацыйнаму афармленню выказвання ў агульным кантэксце працы над тэхнікай маўлення (дыханнем, якасцямі голасу, дыкцыяй) рэалізуецца, напрыклад, дзякуючы трэніровачнаму чытання вершаў з працяглай даўжынёй радка, арыентаваннаму на трэніроўку размеркаванага выдыху і дасягненне прыўзнятай, урачыстай афарбоўкі гучання, а таксама выкананню скарагаворак падчас працы над тэмпам маўлення і самастойнаму складанню вучнямі падобных міні-тэкстаў. Прынцып узаемасувязі працы над інтанаваннем з граматычным аналізам маўленчага матэрыялу прадугледжвае параўнальнае вызначэнне словазлучэнняў у адным і тым жа сказе з розным інтанацыйным падзелам, аналіз магчымых інтанацыйных контураў і сінтаксічных відаў выказванняў без знакаў прыпынку і г. д. Згодна з прынцыпам спалучэння рацыянальна-лагічнага і эмацыянальна-псіхалагічнага бакоў у працы над інтанацыяй практыкуецца падбор варыянтных адказаў на пытанні з рознай пастаноўкай лагічнага націску, мадэліраванне маўленчых сітуацый, пры якіх пэўныя выказванні выражаюць розныя пачуцці моўцы, і да т. п. Прынцып працы над інтанацыйным афармленнем тэксту ў імпрэсіўным і экспрэсіўным аспектах выконваецца у такіх заданнях, як, напрыклад, агучванне рэплік з мастацкіх твораў па аўтарскім рэмаркам з характарыстыкай іншымі вучнямі ўспрынятай інтанацыйнай танальнасці альбо чытанне прыказак у прапанаваных танальнасцях з іх кваліфікацыяй аднакласнікамі. Адпаведна прынцыпу сувязі паміж удасканаленнем інтанацыйнага афармлення і заняткамі музычным мастацтвам праводзіцца, у прыватнасці, праслухванне музычных твораў і параўнанне розных спявацкіх манер з прасадычнага пункту гледжання, чытанне адпаведных фрагментаў з дасягненнем пажаданых інтанацыйных якасцей, інтанаванне розных гукавысотных контураў у выглядзе меладэкламацыі. Варта вызначыць і прынцып этыкетнай, выхаваўчай накіраванасці працы над інтанацыйнымі сродкамі маўлення. Для рэалізацыі гэтага прынцыпу выкарыстоўваецца аналіз

інсцэніроўкі жыццёвай сітуацыі з парушэннем этыкетных нормаў інтанавання пры знешне нейтральным змесце гаворкі; запаўненне графы “Дарэчная інтанацыйная афарбоўка” у табліцы маўленчых формул для пэўнай этыкетнай сітуацыі; прывядзенне прыкладаў этыкетных формул маўлення да прапанаваных інтанацыйных характарыстык; разыгрыванне сцэнак-мініяцюр з ацэнкай удаласці невербальнага афармлення этыкетных адзінак.

Такім чынам, асэнсаванне стратэгічных падыходаў да ўдасканалення інтанацыйнага афармлення вучнёўскіх тэкстаў спрыяе пошуку разнастайных варыянтаў навучальнай працы і больш рацыянальнай і мэтанакіраванай арганізацыі метадычнай дзейнасці.

ГРУНВАЛЬДСКАЯ БІТВА Ў БЕЛАРУСКА-ЛІТОЎСКІХ ЛЕТАПІСАХ І ПОЛЬСКІХ ХРОНІКАХ XV – XVI СТСТ.

Н. У. Морнева

Навуковы кіраўнік – к.філал.н., дацэнт *У. Г. Кароткі*

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Спецыфіка летапісаў як помнікаў літаратуры заключаецца ў тым, што яны адлюстоўваюць найбольш значныя падзеі ў жыцці грамадства пэўнага перыяду. У цэнтры ўвагі летапісца заўсёды знаходзяцца ўладары дзяржавы – вялікія князі і каралі, вырашальныя для лёсу дзяржавы падзеі – войны, бітвы перамогі і паражэнні. Да апісання Грунвальдскай бітвы звярталіся не толькі беларускія летапісцы, але і польскія храністы XV – XVI ст.: Я.Длугаш, М.Бельскі, М.Стрыйкоўскі і інш. Паколькі супраць крыжакаў у бітве пад Грунвальдам выступалі аб’яднаныя войскі ВКЛ і Польскай Кароны, то беларускія летапісцы і польскія храністы з поўным правам маглі апісваць гэтую баталію як пераможную для сваіх дзяржаў. Аднак, як вядома, агульнадзяржаўныя летапісы і польскія хронікі з’яўляюцца выразнікамі інтарэсаў сваіх краін, прапагандыстамі слаўнай і велічнай гісторыі свайго народа. Таму існуюць адрозненні ў паказе адной і той жа падзеі ў гісторыка-літаратурных помніках розных краін. Апісанні Грунвальдскай бітвы носяць тэндэнцыйны характар і ў польскіх гістарыяграфічных крыніцах, і ў беларуска-літоўскіх летапісах, і маюць на мэце ўзвысіць Польскую Карону ці ВКЛ (у залежнасці ад прыналежнасці аўтара), павялічыць ролю той ці іншай дзяржавы ў перамозе над крыжакамі.

Мэта нашага даследвання - выяўленне і супастаўленне адрозненняў у паказе Грунвальдскай бітвы ў розных гісторыка-літаратурных помніках XV-XVI ст. Адзначым, што гісторыкі неаднаразова звярталіся да паказу гэтай бітвы ў старажытных помніках, аднак іх цікавілі ў першую чаргу гістарыяграфічны і крыніцазнаўчы аспекты. У дадзенай працы прааналізаваны матывы, якімі кіраваліся аўтары (летапісцы або храністы) пры адборы фактаў і эпизодаў для стварэння карціны Грунвальдскай бітвы. Баталія ў розных помніках паказана парознаму: у I зводзе агульнадзяржаўнага беларуска-літоўскага летапісання – толькі лаканічны запіс пра перамогу Ягайлы і Вітаўта; у “Хроніцы Літоўскай і Жамойцкай” – разгорнутае апавяданне пра перадумовы, пачатак і заканчэнне бітвы, на фоне шматлікіх падрабязнасцей, якія прызначаны “ажывіць” бітву ў памяці нашчадкаў, аўтар нібы забывае паказаць самае галоўнае – сам ход бітвы. У “Хроніцы Быхаўца” на старонках летапісу з’яўляюцца героі гэтай бітвы: Іван Жэдзевіт, Ян Спытка, Ян Гаштольт, расказваецца пра пасткі для войска ВКЛ – воўчыя ямы, пра тое, што бітву пачыналі менавіта войскі Вітаўта, а Ягайла ў гэты час слухаў імшу. Апавяданне тут становіцца сюжэтным, эмацыянальным, падрабязным. У хроніцы Я.Длугаша галоўная роля як у падрыхтоўцы да бітвы, так і ў яе ходзе надаецца каралю Ягайлу, Вітаўт жа амаль не прысутнічае ў апавядзе польскага гістарыёграфа. Наступнікі Я.Длугаша – М.Бельскі, М.Кромэр, М.Стрыйкоўскі – працягваюць традыцыі гэтага польскага храніста ў паказе Грунвальдскай бітвы.